

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року – це переломний день в історії України як для країни в цілому, так і для кожного громадянина окремо. Повномасштабна війна, воєнні дії, тимчасова окупація окремих частин території України вплинули на всі без винятку сфери життя та відносини.

Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року на всій території України було запроваджено воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб визначаються нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Нормами зазначеного закону передбачено, зокрема, що у разі введення правового режиму воєнного стану допускається тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб.

Обмеження прав і свобод – це по суті звуження їх змісту та обсягу. Необхідність забезпечення прав та свобод людини і громадянина, з огляду на відсутність досвіду введення воєнного стану, є вкрай актуальними з наукової точки.

Стеттю 29 Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 року визначено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення

належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Аналізуючи заходи правового режиму воєнного стану, визначені статтею 8 закону можна дійти висновку, що під час воєнного стану обмежені можуть конституційні права і свободи людини і громадянина, зокрема: право на недоторканість житла, свобода вільного пересування та вільного вибору місця проживання, право вільно залишати територію України, право вільного розпорядження, володіння та користування власністю тощо.

Метою обмеження прав і свобод людини і громадянина є охорона основоположних цінностей у суспільстві, до яких належать, зокрема, життя, свобода та гідність людини, здоров'я і моральність населення, національна безпека, громадський порядок (рішення Конституційного Суду України від 28 січня 2016 року № 955-VIII зі змінами від 12 липня 2019 року № 5-р(І)/2019).

Обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права (рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не підлягають жодним обмеженням за жодних обставин (навіть під час збройних конфліктів чи надзвичайного стану), а отже є абсолютними тільки чотири права, передбачені в Конвенції – це заборона катувань (ст. 3), заборона рабства (п. 1 ст. 4), заборона покарання без закону (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) (п. 1 ст. 7), право не бути притягненим до суду або покараним двічі (*non bis in idem*) (п. 1 ст. 4 Протоколу № 7).

Статтею 64 Конституції України визначено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Водночас, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

Через запроваджений воєнний стан з 24 лютого 2022 року прикладами обмеження прав можуть бути: введення комендантської години (як обмеження права на свободу пересування), примусове вилучення майна (як обмеження права власності), «трудова повинність», заборона або

обмеження вибору місця перебування чи місця проживання осіб, особливий режим в'їзду та виїзду з населених пунктів тощо.

Водночас, не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55-63 Конституції: право змінити громадянство, право на життя, право на свободу та особисту недоторканість, право на шлюб, право на судовий захист та оскарження рішень, дій, бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, право на повагу гідності, право на професійну правничу допомогу тощо.

Захист прав і свобод людини і громадянина – це один з ключових обов'язків держави в особі органів державної влади.

З огляду на те, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, правовий режим воєнного стану в Україні не позбавляє державу обов'язку забезпечувати права людини.

Статтею 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність. Тобто, органи, на які покладено здійснення захисту прав і дотримання свобод громадян, продовжують виконувати покладені на них функції.

Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені, отже особа у разі порушення чи невизнання її права може звернутися до суду з метою відновлення порушених прав.

Підсумовуючи варто відмітити, що характерними ознаками обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану є: 1) їх тимчасовий характер, 2) застосування обмеження має переслідувати легітимну мету, 3) мають ґрунтуватися на законі, 3) здійснюються з урахуванням принципу домірності (пропорційності); 4) застосування має бути обумовлене захистом конституційного правопорядку, інтересів суспільства, держави.

Література

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

2. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

3. Рішення Конституційного Суду України від 28 січ. 2016 р. № 955-VIII зі змінами від 12 лип. 2019 р. № 5-п(I)/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va05p710-19#Text>

4. Рішення Конституційного Суду України від 1 чер. 2016 р. № 2-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text>

5. Конституція України від 28 чер. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 лист. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

УДК 343.98(043.2)

Grekova L., Senior Lecturer,
Loetska S., student of higher education first (bachelor) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

TO THE ISSUES OF THE PROBLEMS OF DIGITAL FORENSICS AND WAYS TO RESOLVE

At the present, the evolution of digital technologies, electronic communications, the Internet has caused a significant impact on the entire legal system has led to the development of scientific knowledge about the investigation of crimes related to computer information, the study of digital evidence and methods for searching for digital information. Nowadays digital forensics is developing rapidly. Its purpose is to obtain evidence from digital storage that exist on various devices - from mobile phones to servers, establishing facts (circumstances) that are important for pre-trial investigation bodies or the court, based on a study of the patterns of progress and operation of computer tools and systems that ensure the implementation of information processes.

In our opinion, one of the main problems in the investigation of criminal cases, the facts associated with obtaining digital evidence are the evidence base of, is that they represent a separate, specific group of evidence that cannot be classified as traditional material or personal, have a specific procedure and environment for its creation, and which have specific qualities, in particular, they are quite easy to destroy (both intentionally and accidentally) or make faking. In addition, in cases where they are a crime weapon, it is often difficult, and sometimes impossible, to find and identify. In this connection, the main task of investigating cases of this category is to establish the indisputable